

tekom vremena propadali takvi ljudski typi, koji su relativno slabo prianjali uz cjelinu svoju, te koji su po tom preneznatne žrtve za boljak iste cjeline doprinosili.“ Nemožemo, a da se ne upitamo: koliko li sličnih typa imade propasti jošte u nas?

Iz navedenih Spencerovih rieči proizlazi dužnost nationalnoga patriotizma. „Štovanje naše države — naglasuje on — jest refleks štovanja samih nas, a obrana pravâ naroda našega jest indirektna obrana naših vlastitih prava kao dielaka istih.“ Onaj nazor izvratio je Ihering, te ga do skrajnosti proveo u „borbi za pravo“.

Ako je patriotizam i dužnost naroda, to ipak i ona mora imati svojih medja; u protivnom bo slučaju — kako rekosmo — dovodi u kolizije. Skrajni patriotizam onemogućuje etične presude; on naime čini, da su narodi u ocjenjivanju stranih čina prestrog, a u presudjivanju sličnih čina svojih preblagi, dakle u obće nepravedni.

Primjerom nam mogu služiti najnoviji dogodjaji ratni. Turci vikahu na okrutnost Slavenâ, koju ovi tobož izvodjahu na njihovu plemenu, a stoljetna zvierskâ krvoločtva svoja smatrahu opravdanimi, te ih još uvijek ne prestaju dotjerivati. Sličnih primjera iznosi na vidjelo svakdanje novinstvo raznih poglavito neprijatnih si naroda.

Spencer spominje francezke karakteristike o Englezih i pobija onu i u nas obljublenu rieč: da su naime Francezi sve izumili, a Englezi i Niemei da su to tek popravili. U redu bi bilo, da se takovih fraza kanimo po onoj: exempla sunt odiosa. Nama valja ljubiti sve, što je vriedno i plemenito u drugih — a nada sve to valja, da ljubimo ono, što je naše.

Kako da si konačno protumačimo nepatriotičnost pojedinaца? Ona polazi — veli Spencer — što od neznanja te nepoznavanja domaćega života i djelovanja, što opet od afekta-cije — jer ne htjeti govoriti o domaćih stvarih reći će tobož